

Dr hab. Joanna Marcinkowska, prof. AMP
Dziedzina: sztuka
Dyscyplina : sztuka muzyczna
Adres do korespondencji:
ul. Święty Marcin 87
61-808 Poznań

Poznań, 08. 06. 2022 r.

R E C E N Z J A

pracy doktorskiej mgra Krzysztofa Książka

Zlecniodawca recenzji :

Akademia Muzyczna im. Krzysztofa Pendereckiego w Krakowie. Zlecenie podjęte w związku z pismem Rektora prof. dr hab. Wojciecha Widłaka z dnia 5 kwietnia 2022 r. informującego o uchwale Nr 3/2022 z dnia 24 marca 2022 roku, w sprawie wyznaczenia mnie przez Skład Orzekający na recenzenta w postępowaniu o nadanie stopnia doktora sztuki mgr. Krzysztofowi Książkowi i sporządzenie recenzji Jego pracy doktorskiej, pt.: **„Problematyka wykonawcza gry na instrumencie historycznym z perspektywy instrumentalisty współczesnego na podstawie wybranych dzieł Fryderyka Chopina wykonywanych na replice (2018) fortepianu Fryderyka Buchholtza (ca. 1825)”**. Wraz z wyżej wymienionym pismem otrzymałam wymaganą przepisami dokumentację Kandydata i egzemplarz pracy doktorskiej - dzieło artystyczne i jego opis.

Podstawowe dane o Doktorancie :

Pan mgr Krzysztof Książek ukończył Szkołę Muzyczną I stopnia im. Stanisława Wiechowicza w Krakowie, w klasie Grażyny Hesko – Kołodzińskiej. W roku 2005 rozpoczął naukę w Państwowej Ogólnokształcącej Szkole Muzycznej II stopnia im. Fryderyka Chopina w Krakowie, w klasie fortepianu prof. Stefana Wojtasa, pod którego opieką kontynuował studia licencjackie w krakowskiej Akademii Muzycznej, a następnie studia magisterskie w Akademii Muzycznej w Bydgoszczy, kończąc oba stopnie kształcenia z wyróżnieniem. W czasie studiów w Akademii Muzycznej w Krakowie pracował również w dziedzinie kameralistyki z tak

wybitnymi pedagogami, jak prof. Kaja Danczowska i prof. Sławomir Cierpik. Od roku 2016 był studentem Hochschule für Musik, Theater und Medien w Hannoverze w klasie prof. Arie Vardiego. W związku z intensywną pracą artystyczną w duecie fortepianowym wraz ze swoją małżonką, Doktorant zetknął się z osobą prof. Marii Szwajger – Kułakowskiej, pod której kierunkiem zgłębiał tajniki gry kameralnej. W 2019 roku rozpoczął studia w Szkole Doktorskiej w Akademii Muzycznej w Krakowie, pozostając pod opieką naukową prof. AMKP dr hab. Moniki Gardoń – Prainl oraz dr Iwony Sowińskiej – Fruhtrunk. Od roku 2020 jest związany pracą dydaktyczną z Akademią Muzyczną im. K. Szymanowskiego w Katowicach, prowadząc przedmioty: kameralistyka oraz naukę akompaniamentu z czytaniem a' vista.

W czasie studiów, a także po ich zakończeniu doskonalił swoje umiejętności na licznych kursach mistrzowskich pod kierunkiem znakomitych pedagogów, jak :Kristian Bezuidenhout, Eugen Indjic, Choong Mo Kang, Yoheved Kaplinsky, Kevin Kenner, Hiroko Nakamura, Boris Petrushansky, Dang Thai Son, Wojciech Świtała, Tamas Ungar.

Pan Krzysztof Książek już od okresu nauki w szkole średniej, prowadzi intensywną i stojącą na bardzo wysokim poziomie pracę artystyczną, która owocowała m.in. licznymi nagrodami na ogólnopolskich i międzynarodowych konkursach muzycznych, a także wysoką oceną krytyków muzycznych i powszechnym uznaniem publiczności. Działania artystyczne obejmowały koncerty w prestiżowych salach i na znaczących festiwalach muzycznych, a także osiągnięcia dyskograficzne.

Działalność artystyczna, zgodnie z obowiązującymi przepisami nie podlega ocenie recenzenta, niemniej jednak uważam, że aktywność w tym zakresie nie może pozostawać bez wpływu na poziom pracy doktorskiej. Działalność artystyczna, ale także i pedagogiczna oraz doświadczenia z nich płynące, dają z pewnością mocne : praktyczne i teoretyczne podstawy, dla realizacji pracy doktorskiej, zarówno w jej warstwie artystycznej jak i opisowej. Znajduje to swoje potwierdzenie w przypadku Pana Krzysztofa Książka.

Ocena pracy doktorskiej :

Praca doktorska Pana mgr Krzysztofa Książka pt.: „**Problematyka wykonawcza gry na instrumencie historycznym z perspektywy instrumentalisty współczesnego na podstawie wybranych dzieł Fryderyka Chopina wykonywanych na replice (2018) fortepianu Fryderyka Buchholtza (ca. 1825)**” składa się z dzieła artystycznego oraz jego opisu. Dziełem artystycznym jest zarejestrowane wykonanie recitalu, zorganizowanego przez NIFC, z następującymi utworami Fryderyka Chopina :

4 Mazurki op. 7 (nr 1 B-dur, nr 2 a-moll, nr 3 f-moll, nr 4 As-dur) 3 Polonezy op. 71 (nr 1 d-moll, nr 2 B-dur, nr 3 f-moll), Rondo Es-dur op. 16, 5 Mazurków op. 6 (nr 1 fis-moll, nr 2 cis-moll, nr 3 E-dur, nr 4 es-moll, nr 5 C-dur,) Scherzo h-moll op. 20.

Recital ten i jego nagranie miało miejsce 29 sierpnia 2021 roku o godz. 12.00 w Domu Urodzenia Fryderyka Chopina w Żelazowej Woli, na kopii fortepianu Fryderyka Buchholtza z ok. 1825 roku.

Realizatorami nagrania byli: wizji - Jerzy Piotrkiewicz-Błazik, dźwięku - Igor Szymański. Operatorami kamer byli: Dominik Kaniewski, Marcin Nalepa, Norbert Pastuszko. Przygotowanie fortepianu: Karolina Kapela.

Przedstawione przez Doktoranta dzieło artystyczne jest przedsięwzięciem szczególnym i bardzo ambitnym. Dotyczy zagadnień wykonawstwa utworów Fryderyka Chopina, których interpretacja jest zawsze dla pianisty ogromnym wyzwaniem. Oryginalność realizacji tych utworów tworzy użyty środek wyrazu muzycznego w postaci instrumentu tzw. historycznego - replice polskiego konstruktora fortepianów, Fryderyka Buchholtza, a także fakt zarejestrowania „live” publicznego występu Artysty w kultowym miejscu – domu urodzin naszego genialnego Twórcy. Chociaż w dziele artystycznym Doktorant ze względu na ograniczony czas recitalu, nie zaprezentował wielu rodzajów form uprawianych przez Chopina, to jednak znalazły się w nim utwory szczególnie charakterystyczne dla idiomu stylu chopinowskiego, jak mazurki (reprezentowane przez dwa wczesne opusy) czy wczesne trzy polonezy. Poza tym znamienym jest fakt – co podkreśla też Doktorant w opisie dzieła, że wykonywane przez niego utwory pochodzą z lat 1827 – 1833, a więc okresu wyprodukowania przez Buchholtza tego instrumentu (rok ca 1825), na którego kopii Artysta dokonał nagrania swego dzieła artystycznego. Jest to nie bez znaczenia, bowiem instrumenty, na których Chopin grał później w Paryżu, jak Pleyela czy Erarda, różniły się dość znacznie od wspomnianego wyżej fortepianu Buchholtza. Jak rozumiem taki dobór fortepianu był przez Doktoranta zamierzony i wynikał z wyboru konkretnych utworów, choć mogło też być odwrotnie : to fortepian decydował o doborze utworów. Pewne jest natomiast, że zarówno środek wykonawczy, jakim był fortepian na ówczesnym etapie swego rozwoju, jak i wykonane na nim utwory pochodziły z tego samego okresu. Wywodzę więc z tego, że wszystkie spostrzeżenia i konstatacje, wynikające z założonej i określonej w tytule pracy doktorskiej problematyki, mogą być uznane jako tym bardziej trafne i wiarygodne.

Po wysłuchaniu utworów składających się na dzieło artystyczne mogłam z satysfakcją stwierdzić, że Doktorant potwierdził fakt powszechnie znany w środowisku muzycznym, zwłaszcza pianistycznym, że dysponuje pianistycznymi i muzycznymi umiejętnościami

w stopniu pozwalającym sprostać wszystkim interpretacyjnym trudnościom. Wykonanie mazurków w obu opusach urzeka świeżością i naturalnością. Prostota i czytelność faktury w tych wczesnych chopinowskich opusach znajduje swoje odzwierciedlenie w świetnie wyważonej artykulacji, swobodnej ale nie przesadzonej agogice oraz w pięknym, nośnym dźwięku, co jakby zaświadcza o walorach historycznego fortepianu Buchholtza. Nienaganną precyzję techniczną wykonania tylko zupełnie sporadycznie zakłócają drobne nieczystości dźwiękowe. Elementem artykulacyjno-agogicznym, który budzi moje zastrzeżenie jest trochę przesadne i schematyczne w swym wyrazie, zwyczajowe zresztą wydłużanie drugiej miary w taktach 16, 17, 18 (i analogicznych) mazurka B-dur z op.7. Trzy polonezy oznaczone jako opus 71 i wydane pośmiertnie, w wykonaniu pana Krzysztofa Książka stanowią wzorzec pełnych wdzięku i szlachetnej wirtuozerii utworów wczesnoromantycznego stylu *brillante*. To samo można powiedzieć o wykonaniu Ronda Es-dur op. 16.

Nieco wątpliwości budzić może wykonanie Scherza h-moll op. 20. Jedyne tak wyraźnie dramatyczna w charakterze kompozycja w przedstawionym dziele artystycznym przynosi wrażenie pewnego niedosytu tegoż właśnie dramatyzmu. Brak ten wyraża się w nie dość burzliwych, choć granych *forte* i *presto* figuracjach pierwszego ogniwa utworu, a także mało przekonującym, dramatycznym dialogiem między rytmizowanymi akordami w prawej ręce a deklamacyjnymi oktavami w partii prawej ręki, w taktach II epizodu w skrajnych częściach Scherza. We fragmencie środkowej części Scherza, cytowanej kolędzie *Lulajże Jezuniu*, zabrakło nieco ciepła i nastroju melancholii, a może nawet nieco sentymentalizmu.

Te drobne uwagi nie zmieniają faktu, iż wykonanie całości dzieła artystycznego jest nie tylko świadectwem wysokich umiejętności artystycznych, a także czysto pianistycznych, ale stanowi też dowód, iż na fortepianie tzw. historycznym, można osiągnąć bardzo dobre rezultaty w zakresie kreacji pianistycznych, równie interesujących, jak na współczesnym instrumencie, choć niewątpliwie różne. Moim zdaniem walory fortepianu historycznego ujawniają się w pełni w małych salach – co oczywiste, i w nagraniach, czego doświadczyłam słuchając wykonania Pana Krzysztofa Książka. Jego interpretacje dowodzą najwyższych kompetencji muzycznych i pianistycznych, a wykonania poszczególnych utworów dzieła muzycznego są niesłychanie interesujące.

Nieźmiernie interesujący jest też, obszerny zresztą, Opis dzieła artystycznego. Kandydat swoje rozważania zawarł na 88 stronach druku w ramach dwóch rozdziałów, opatrzonych wstępem, podsumowaniem i bibliografią. Opis posiada bardzo istotny załącznik, którym jest tekst wywiadu przeprowadzonego przez autora z budowniczym kopii instrumentu Buchholtza,

Paulem McNulty. Wywiad został przeprowadzony 19. 04. 2021, a jego treść zapoznaje nas z istotnymi szczegółami konstrukcji fortepianu Bucholtza i wprowadzonymi do jego repliki zmianami mającymi istotne znaczenie, szczególnie w zakresie brzmienia. Przeczytałam tekst wywiadu z dużym zainteresowaniem. Opisany w wywiadzie zakres i istota tych zmian pozwoliła mi poznać i zrozumieć źródło pięknego, dźwięcznego i pełnego brzmienia, które to wrażenie stało się moim udziałem w trakcie odsłuchu nagrania. Oczywiście, mam głębokie przekonanie, że nie tylko to zasługa budowniczego-artysty, ale także zasługa kunsztu artysty-wykonawcy, który *nota bene* jest też autorem tłumaczenia wywiadu.

We wstępie Opisu Doktorant przedstawia przesłanki, które legły u podstaw decyzji o podjęciu się właśnie takiego tematu. Awizuje treść i zagadnienia, będące przedmiotem rozważań w kolejnych rozdziałach w kontekście utworów stanowiących dzieło artystyczne.

Szczególną wartością Opisu, jak zresztą i całej pracy doktorskiej, jest przybliżenie problematyki wykonawstwa na fortepianie historycznym, co ma duże znaczenie w obecnej dobie, dobie propagowania gry na instrumentach z epoki, jako jednej z form zbliżenia się do autentycznego brzmienia utworów w czasach, kiedy one powstawały i możliwości oraz celowości wykorzystania tych wzorców brzmieniowych w grze na fortepianie współczesnym. Przygotowując analizę problematyki wykonawczej na fortepianie historycznym, Doktorant poświęca pierwszy rozdział Opisu przedstawieniu historii powstania i rozwoju fortepianu w tym także na ziemiach polskich. Przedstawia także sylwetkę Fryderyka Bucholtza i jego twórczość w dziedzinie budowy fortepianu, a także jego związki z Fryderykiem Chopinem. Rozdział II Opisu dzieła jest w całości poświęcony problematyce wykonawczej na przykładzie wybranych dzieł Fryderyka Chopina wykonanych na fortepianie Bucholtza i przedstawionych w dziele artystycznym.

Pan Książek, analizując problematykę wykonawczą na fortepianie historycznym, robi to przez pryzmat specyfiki wykonania i jego efektów w zakresie poszczególnych elementów muzycznych. I tak, w zakresie dynamiki analizuje problem z uwzględnieniem zmiany charakteru brzmienia w zależności od intensywności dynamiki i jej skali.

Analizując problematykę frazowania i kształtowania narracji, autor odwołuje się do specyfiki brzmienia w poszczególnych rejestrach instrumentu historycznego. Zawsze, w podobnych przypadkach analizy problemów wykonawczych, Doktorant przywołuje przykłady z tekstu utworów składających się na dzieło artystyczne. Nie ma więc żadnych twierdzeń ani konstatacji gołosłownych. Analogicznie autor postępuje z innymi elementami wykonawczymi, jak np. z tempem i jego metronomicznymi uwarunkowaniami czy z tworzeniem i wykorzystywaniem wariantów. Szczególnie wiele uwagi Doktorant poświęca – słusznie zresztą - kwestii

pedalizacji. Wszakże wiadomo, jak ważnym elementem w wykonawstwie muzyki Chopina odgrywała pedalizacja. Ważnym zagadnieniem jest tzw. pedalizacja harmoniczna i operowanie pedałem *una corda* z jego wieloraką funkcją. Doktorant ustosunkowuje się także do kwestii zapisu użycia pedału przez samego Chopina, a także wniosków, jakie można wyciągnąć z używania pedału na fortepianach historycznych dla kwestii jego użycia na fortepianie współczesnym.

Podsumowanie, zgodnie ze znaczeniem tego słowa, stanowi konkluzję rozważań Autora nad zagadnieniami rozwiązywanymi w trakcie wykonywania dzieła artystycznego, a dodatkowo zawiera też przemyślenia Kandydata w zakresie znaczenia studiowania gry na fortepianie historycznym w procesie studiów pianistycznych i pracy nad utworami klasycznymi i wczesnoromantycznymi.

Reasumując, stwierdzam że Opis dzieła artystycznego w całej rozciągłości spełnia normy werbalizacji artystycznych zamierzeń i poglądów prezentowanych w postępowaniu doktorskim. Jest świadectwem erudycji jego autora oraz dowodzi wysokiej umiejętności przeprowadzania badań analitycznych i w konsekwencji wyciągania wniosków.

Konkluzja

W świetle tego co powyżej, stwierdzam, że Pan mgr Krzysztof Książek w swej pracy doktorskiej pod tytułem : „Problematyka wykonawcza gry na instrumencie historycznym z perspektywy instrumentalisty współczesnego na podstawie wybranych dzieł Fryderyka Chopina wykonywanych na replice (2018) fortepianu Fryderyka Buchholtza (ca. 1825)”, składającej się z dzieła artystycznego, którym jest zarejestrowane wykonanie recitalu w Żelazowej Woli zorganizowanego przez NIFC, z utworami Fryderyka Chopina oraz opisu tego dzieła, zaprezentował oryginalne rozwiązanie problemu artystycznego i wykazał się wysokimi umiejętnościami oraz wiedzą teoretyczną w dziedzinie sztuki, dyscyplinie artystycznej sztuka muzyczna. Uważam, że Kandydat posiada w pełni umiejętność prowadzenia samodzielnej pracy artystycznej i spełnia wymagania określone w art. 187 ustawy z dnia 28 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce.

Pracę doktorską Pana mgra Krzysztofa Książka przyjmuję.

Dr hab. Joanna Marcinkowska, prof. AMP

